

Звідки взятися новій еліті у Зе!епoxy?

Субота, 28 березня 2020, 11:00

<https://www.pravda.com.ua/columns/2020/03/28/7245431/>

[Віктор Бобиренко](#)

Бюро аналізу політики, громадське партнерство "За прозорі місцеві бюджети"

Останній рік в Україні є свідченням того, як швидко може змінюватися політична карта. Вона змінюється надзвичайно швидко в усьому світі. Хто це 10 років тому чув про Трампа чи Макрона?

А хто в Україні пару років тому міг сказати, хто буде президентом? А у липні минулого року – хто стане прем'єром? І ось, ми вже маємо [відставлений уряд Гончарука](#).

А оскільки час летить невпинно, багато хто вже цікавиться: хто ж буде наступником [Шмигала](#)? І гадають: чи протримається нинішній уряд хоча б стільки, скільки попередній?

І за усім цим стоїть головне питання: хто нами править? Чи це еліта країни, чи піна на хвилі історії? Оце – еліта? І якою має бути еліта? Звідки братися? Де навчатися? Ким відбиратися? Як має відбуватися ротація еліт?

Раніше було все ясно, але нудно. Еліта була пов'язана з основними станами. Елітарність була становою.

Найперше – еліта була військовою. Одночасно і паралельно елітою було жрецтво, духовенство. З часом до них залучилися купці. Потім люди творчості. Згодом науки.

Кожен стан, клас, формація, консорціум мав власну еліту.

В одному й тому ж місті люди мали абсолютно різні правила життя. Уявіть Львів XVII сторіччя: одночасно поляки, німці, вірмени, євреї, українці. Одночасно купці, ремісники, селяни, жовніри. Але українська дівчина зі Львівського передмістя не мріяла вийти заміж за польського панича. А єврейська – за німця ремісника. Українці батьки шукали багатого за мірками села, поважного, але свого.

У кубанців до революції 17-го року було в побуті прислів'я: не водіться євреї з самарянами, а козаки – з дворянами.

Максим Горький, який вивчав побут різних станів Російської імперії, навіть пропонував називати їх різними народами, настільки побут різних станів і груп відрізнявся в межах одного регіону, не кажучи вже про всю імперію.

Поняття елітарності досить умовне.

Власне, є різні підходи до слова еліта. Елітарний – з латини "кращий". У широкому значенні – кращий у професії, чи перший хлопець на селі.

У вузькому сенсі **еліта – це ті, хто приймає рішення**. Передусім у інтересах тих груп і станів, які її висунули. Політична еліта.

У XX сторіччі (а зараз іще більше) людство розділилося і фрагментувалося на безліч нестійких середовищ. Світ став одночасно і космополітичним, глобальним, але і дуже фрагментарним.

Я не знаю, хто зараз є елітою в регбі чи баскетболі, альпінізмі чи мікробіології.

Сам я, йдучи вулицею, зрідка зустрічаю знайомих. Проте, коли я потрапляю на форум громадських організацій з тисяч людей, я розумію, що дуже впізнаваний. Широко відомий у вузьких колах.

Після того, як стани перестали бути закритими, стали можливими міжетнічні та міжрасові шлюби, елітарність теж фрагментувалася.

Водночас етнічне ніхто не відміняв. Міжетнічні війни у колишньому СРСР і Югославії показали це.

Безліч фрагментарних груп. Безліч колективних несвідомих. Карл Юнг був би у здогадках.

Проте один висновок вже відомий: ми живемо в епоху пост-еліт.

Щоб стати експертом потрібні дві речі:

1. **оголосити себе** експертом, бо дуже багато кар'єр не склалося від скромності фахівця;
2. треба, **щоб це визнали** люди, передусім колеги по цеху, або ті, для кого ви працюєте. Лікарю потрібне і визнання колег, і визнання пацієнтів.

Але для того, щоб переміститися в розряд еліти потрібен ще один потужний фактор.

Треба бути в постійному інформаційному полі.

От ми ж не впевнені, хто є найкращим педіатром в Україні? А у віртуальній площині абсолютно точно – найкращим педіатром є доктор Комаровський. Тому що повідомлення про нього вас наздоганяють з різних інформаційних каналів.

І спитайте тренерів. Щоб вам стати елітарним футболістом, потрібно, щоб тренер вас не тримав довго на лаві запасних. Там вас не видно.

А чи є в Україні еліта?

Якщо брати ціннісний підхід, то, безумовно, є. Є кращі у своїх професіях і галузях. Визнані колегами і цільовими групами, для яких вони працюють.

А чи є в Україні політична еліта? Узагальнити і сказати, що немає – було б невірно. Бо усі узагальнення неправдиві.

Але скажімо так. Ті групи людей, які приймають і приймають рішення в державі Україна протягом останніх майже трьох десятиріч були наповнені як людьми елітарними, так і людьми, яких сміливо можна вважати псевдо-елітами. Але з ознаками елітарності.

Основна ознака елітарності – це входження в коло осіб, які приймають рішення. І вони є легітимними в очах більшості груп людей.

Це як у Верховній Раді перших скликань: були старі поважні дисиденти, які свої ідеали виплекали і відсиділи, а була номенклатура і червоні директори, які боролися за право не мати ідей.

Тому Кучма і питав у Ради: яку ви хочете, щоб я вам Україну побудував? Бо свого бачення у нього не було ні в серці, ні в голові. Тому так і вийшло.

Існує теорія, що основна риса елітарності – це толерантність до якомога більшої кількості різних фрагментарних груп.

Грубо кажучи, раніше правитель мав бути толерантним до основних груп, які знаходилися біля трону. Інакше гучні перевороти чи тихі отруєння міняли диспозицію.

Прикладом і доказом такої гіпотези є і Володимир Зеленський.

Під час минулорічної передвиборчої кампанії він прошмигував між різними електоральними групами, як між краплинками. Він говорив загальні фрази, а далі глядач включав уяву і додумував за нього. Він був своїм для багатьох, толерантним до більшості.

У часи незалежності в Україні склався режим, коли інформаційне поле контролюють кілька олігархічних груп. Вони тасують одну і ту ж колоду з набридлих людям політиків. Не допускаючи до інформаційних майданчиків потенційні контр-еліти.

Підмінюючи контр-еліти тим ерзацом, який ми і спостерігаємо зараз у "слуг": від головного "слуги" до простих депутатів. Наче зміна еліт і відбулася, але ми з подивом відзначаємо: хіба оце – еліта?

Але контр-еліти є. І вони можуть з'явитися і у середовищі "слуг", які мають позицію і вже фрондують.

Для того, щоб потрапити в еліту, мають бути пов'язані два фактори: послідовна позиція і випадок. Це, як кажуть, коли ви тримаєте рівно спину і робите правильно і своє. І є частиною якоїсь групи. І маєте з нею зворотній зв'язок. А коли випадок дає вам коня, ви сідаєте на коня – і ваша постава стає ще рівнішою.

Яскравий приклад контр-еліт часів пізнього Януковича – Андрій Парубій чи Володимир В'ятрович. Парубій усе життя займав яскраву і послідовну позицію. А у час Революції Гідності став комендантом Майдану. Виграв осаду. І відбувся як політик.

Так само і В'ятрович став для патріотичних українців саме на своїй посаді в Українському інституті національної пам'яті уособленням боротьби проти комуністичного і совкового минулого.

Але все одно, **потрапити в еліту в Україні важко**. Бо поки ви заявляєте свою експертність, на спеціальних телеканалах спеціальні люди вже нарядили в тоги псевдо-експертів. І нав'язують їх народу в якості самих-самих.

Це, наряду з соціологією і є найуспішнішою технологією, за допомогою якої олігархи змінюють реальність на псевдо-реальність.

Територію – на карту. Де умовні знаки розставляють вони. І контр-еліти там не позначені.

Читайте також:

[Вибір зроблено, або Як зовсім не жартома народ експериментує з власною елітою](#)

[Еліта і народ у пострадянській системі суспільних відносин](#)

[Нова політична еліта – тривожні меседжі та суперечливі дії](#)

[Чому в українців відсутні власні еліти. 6 факторів](#)

То чи є вихід?

Чи зможуть українці отримати ту еліту, яка б повела їх до успіху? Чи будуть завжди спотикатися об псевдо-елітарних представників?

Де можуть формуватися кращі?

Армія? Дуже фрагментована, засіяна стукачами і кар'єристами в офіцерському корпусі. І хоча в цілому і має дух елітарності – все ж навряд. Інша справа – ветеранські спільноти.

Університети? Ось де формувалися донедавна усі західні еліти.

Але про наші університети – це смішно. У трикутнику Адміністрація ЗВО – кафедра – студент – існує суспільна угода. Одні вдають, що навчаються, інші – що навчають, треті – що організовують процес. Виключення серед окремих кафедр і ЗВО є, але тенденція очевидна.

Малий і середній бізнес давно мав би створити власну партію і просувати власні інтереси. Але тут все настільки фрагментовано і прибито вождізмом, що сподіватися треба лише на диво.

Найбільші сподівання – на громадський сектор. Не у форматі кількох десятків високооплачуваних фахівців за кошти грантів. А саме тисячі представників сектору, борців з корупцією, волонтерів, активістів. І, звичайно, ветеранів війни. Саме цієї категорії боїться й олігархат, і колаборанти.

Саме тому проти них здійснюється надзвичайний тиск і дискредитація. Через кримінальні справи. Через посвячення за допомогою шаблонів у "соросята" чи взагалі якісь недоречності.

Через скупку позицій і преференції одним проти інших. Роз'єднуй і володарюй.

А тим часом тисячі пасіонаріїв ходять вулицями повз нас. Вони розумні, нарвані і відповідальні. Щоб стати елітою, їм треба лише одне – щоб ми повірили у їхню елітарність. І

через побудову власних інформаційних каналів розірвали олігархічну систему ходіння по колу.

Для цього потрібно *розвивати горизонтальні зв'язки і множити соціальний капітал*.

Перемогти совок частини населення ми зможемо, лише тільки якщо мільйони зможуть сказати один одному: "Ми з тобою однієї крові: ти і я".

Активна меншість завжди виправляла помилки пасивної більшості.

Залишилося лише скласти портрет наступного президента. І це – наступного разу.

Віктор Бобиренко, для УП

Чому в українців відсутні власні еліти. 6 факторів

Середа, 04 березня 2020, 11:00

<https://www.pravda.com.ua/columns/2020/03/4/7242425/>

[Віктор Бобиренко](#) [Віктор Бобиренко](#)

Бюро аналізу політики, громадське партнерство "За прозорі місцеві бюджети"

Ми бачимо вже котру системну кризу влади за часів незалежності. Ситуація стала: наче кожен із міністрів чи голів адміністрацій, хоча й молодий, вже часто доводив свою спроможність у колишніх своїх проектах, але всі разом, об'єднані у Кабінет міністрів, результатів вони не демонструють. Як у поганій команді: гравці є, по полю ширяють, а гра не йде.

І ось знову президент думає, що, якщо поміняє [молодого і креативного](#) на [досвідченого і зі зв'язками](#), усе налагодиться.

А не налагодиться. Усе глибше і складніше.

Успіх і ефективність керівника складається із кількох [важливих складових](#). Лідери виховуються у середовищах.

І чому ви думаєте, що колишній комсомольський вождяк [Сергій Тігішко](#), який як політик і бізнесмен склався у 90-ті, враз стане прихильником чесного ринку, а не договорняків? Тільки тому, що його тепер називають не товариш, а пан?

І питання питань: чому у нас не складається з елітами? Де команда мрії? Допоки більшість виборців на кожних виборах буде говорити: "Цей зламався – несіть нового"?

1. Відсутність вікових традицій формування власних еліт

Українцям не пощастило. Без держави плекати еліти важко.

Тому *перший фактор* – це відсутність вікових традицій формування власних еліт.

Тому українські пасіонарії були донорами інших етносів. Асимілювалися – і творили їхню велич та історію.

Згадаємо Ярему Вишневецького – українця за походженням, який став прокляттям для власного народу і героєм Польщі.

Або згадаємо Феофана Прокоповича чи канцлера часів Катерини II та Павла I князя Безбородька, які зцементували імперію.

Чи найуспішнішого полководця імперії у ХІХ столітті генерала Івана Паскевича (а то ще тут хтось згадає про Кутузова, який програв Наполеону і Аустерліц, і Бородіно), який завоював для Росії Закавказзя і потопив у крові повстання поляків та угорців.

І у часи Другої світової багато українців: найкращі танкісти Лавриненко, Слюсаренко чи винищувачі Кожедуб та брати Глінки зробили усе, щоб Путін (сам весп) міг говорити, що руськіє виграла б війну без українців.

Путін з точки зору імперця не лукавив. Просто він вважав усіх цих героїв руськіми.

У всіх імперських народів: і поляків, і росіян (русських) ксенофобії як такої не було. Просто було кілька маркерів, за якими вас визнавали або не визнавали своїм і приймали чи ні в етнос. Ярема Вишневецький став поляком з прийняттям католициста.

Росіянином міг стати і єврей Шефіров, і українець Безбородько, і грузин Багратіон, і будь-хто зараз. Потрібно лише вимовити певну (зараз умовну) формулу: "Москва – третій Рим і четвертому не бувати". І ви будете вважатися своїм.

Формули, які треба говорити в імперії – різні. Суть одна. Колись це було через "Пролетарі усіх країн, єднайтеся!".

Думаєте, зараз, за Путіна, інакше? Помиляєтесь. Зараз, щоб стати руським, потрібно визнати, що "на УкрАїне єсть укрАїнци", а не українці. Що "єсть адін народ". І відкликатися, приміром, не на Дмитро КозАк, а на Дмитрій КОзак. І все, вас призначать заступником голови адміністрації президента Росії і довірять приєднувати колишню неньку до імперії.

Асимілюються українці легко. Тому що є *другий фактор: проблема ідентичності*.

2. Проблема ідентичності

Важко не погодитись з Віталієм Портниковим, який говорить про **три основні складові ідентичності**: українцем треба одночасно бути

- за духом,
- за мовою,
- за сприйняттям історії.

За духом – це особисте відчуття, що саме може об'єднувати для мене мертвих, живих і ненароджених. Своїх.

За мовою – тут зрозуміло. І тут багато хто говорить про політичну націю. І що мова не має значення і вписатися в політичну націю можна з будь-якою мовою. А для мене може бути лише хтось, хто вважає себе членом української політичної нації тільки в одному випадку. Якщо так, то, люблячи свою мову, він має з поваги до України вивчити і її мову. Або, принаймні, бути готовим діяти так, щоб ця мова стала другою рідною для його дітей.

Тим більше бути етнічним українцем і заперечувати українську мову – це підігрування ворогам.

За сприйняттям історії – важче, але можливо. Мої дід і дядьки, які загинули у війні з німцями – безумовно герої. Проте герої для мене – воїни УПА, хоча мої рідні не воювали у її складі. І антигерої – уся камарилья смершу/нквд.

Не знаю, як зараз, а раніше у Севастополі у Панорамі "Оборона Севастополя"

розказали б про матроса Петра Кошку – успішного розвідника. Ми ж знаємо, що на Вінниччині міг бути лише Петро Кішка.

І таких – мільйони. Героїв, які возвеличували імперію. І є спільними героями і для нас, і для росіян. Для нас – за походженням. Для них – за вартістю здійсненого подвигу.

І тільки зараз у нас з'явився шанс для історичної самоідентифікації. Усі, хто воює з імперією за Україну (чи то Іваненко, чи то Іванов) – українці. Усі, хто воює за росскіх – не українці, якого б походження вони не були.

Проте має пройти покоління перед тим, як герої цієї війни стануть пам'яттю. І розірвуть обруч імперії у свідомості дітей і онуків.

Поки ж ми маємо навчитися розрізняти героїчних українців, які воювали за інших та інше, від героїв, які воювали за Україну.

Тим часом **відсутність чітких ідентифікаційних маркерів** дозволяє значній кількості людей, які вважають себе українцями, вписати себе в інертну масу, яка виражається у висловах Зеленського: ["Хто я?"](#) і ["Какая різниця"](#).

3. Пригноблення українського

А поки – *третій фактор*, (причина і наслідок), те, що заважає нам плекати власні еліти: держава фактично до 2005 року, до приходу Ющенка, а потім і у 2010-2013 роках, системно гнобила українське. І виставляла напоказ радянське.

Я пам'ятаю залізничний вокзал у Києві 9 березня 2001 року. Після розгрому акції ["Україна без Кучми"](#) за українську мову і українську символіку били.

За Порошенка українське зазвучало. Проте ми, здається, повертаємось у період 2001 року. Українське провокативно висміюється, совкове – возвеличується.

І, до речі, у держави Україна **досі немає програми національно-патріотичного виховання**. І за цієї влади її точно не приймуть.

4. Фрагментарний світ з безліччю середовищ

Четверте. Ми живемо у фрагментованому світі. У нас безліч різних середовищ.

Лікар може бути одночасно власне лікарем, альпіністом і філателістом. А ще зустрічатися з однокласниками.

Легко було з середовищами триста років тому: ви селянин, козак або міщанин. Професія, стан і місцезнаходження творили середовище. Зараз у кожного їх багато. А інформаційний шум не дозволяє гарному спеціалісту стати помітним в галузі. Про нього не почують.

Необхідні неабиякі маркетингові зусилля, щоб "продати" себе як спеціаліста. А не всі можуть бути епатажними. Не у всіх стається слушний збіг обставин. Я думаю, що багато є педіатрів рівня доктора Комаровського. Але знаєте ви лише власного педіатра і Комаровського.

Ще важче із галузевого лідера стати лідером національним.

Раніше лідером був військовий. За народженням чи за талантами. А хто зараз має бути лідером нації: педагог, філософ чи економіст? Чи кого винесе наверх хвиля популізму?

Зараз у західних демократій є *інструмент плекання лідерів: партії*. Меркель у партії з молодих років. Партія виховувала і навчала. Партія прищеплювала етичні стандарти. Партія вчила витримці.

В Україні в основному – партії лідерського типу. І якщо усі залежні від лідера, то *відсутній партійний плюралізм*.

Обласну організацію партії можна продати, як франшизу. З усіма районними організаціями партії. Дорослих людей продають, як товар. Як додаток до печаток районних організацій.

Не вірите? Спитайте Юлію Володимирівну, як там Сумська обласна організація партії "Батьківщина". А чому ж вони не тікають з такого корабля? Бо восени місцеві вибори, і вони знову зайдуть у міські і районні ради.

Маркетингові методи в політиці важливіші за реальний професіоналізм. І тут ми підійшли до головних факторів сучасності, які впливають на "творення" еліт. Якщо еліти продаються, як гарячі пиріжки, то хто і як їх робить і просуває на ринку?

5. Технології

Тож н'яте. Все роблять технології.

Але вони враховують нашу ментальність. А у нас усі проти корупції. Поки кум не у владі. А нам з кумом трошки можна.

Наша ментальність дуже толерантна до корупції. Це вже давно слід визнати. Тому у нас відсутня відповідальність за "зашквари". Разок же можна, так? Або й два.

Репутація в Україні не є важливим ресурсом, тоді як у Європі – це найважливіший ресурс.

І у нас вибачають тим, у кого страшні зашквари, або навіть злочини. Це не у нас вибрали президентом людину, яка [говорила про Україну](#) як про [порноакторку](#)? Про майданівців і ебонітові палички для "беркуту"?

Це не у нас у найбільшій фракції можуть вітатися з [гвалтівником](#)? Це у нас не написав заяву і не пішов з політики чулак, який викликав [проституток](#) у парламенті?

Що вже говорити просто про депутатів, які мають маєтки, не обіймавши жодних посад, крім державних? Це шановані люди.

6. Ми не обираємо лідерів – нам їх підсовують

Шосте. Корок при формуванні порядку денного. Усі попередні фактори другорядні у порівнянні з цим.

Еліти в Україні відсутні тому, що ми не обираємо лідерів – нам їх підсовують.

Тасується колода з одних і тих же політиків та експертів. І навіть коли треба поміняти [прем'єра](#), з колоди [витягають старого валета](#). Бо зайвих карт у колоді немає.

Бо у нас давно вже не політика, а картинка про політику. У нас соціологія вже давно стала інструментом політики. Спочатку вираховується образ, який хоче побачити публіка. Шукають персонаж. Пишуть сценарії. І образ нав'язують людям.

Останнього разу нам нав'язали образ нового, простого і порядного лідера. Ми його купили. Їмо.

Коли цей здується, почнуть формувати відразу кілька нових образів. І приміряти на електорат. Щось підійде.

І немає ні в кого у світі однозначного методу: як знаходити потенційних лідерів, чому їх навчати і у що вони повинні вірити.

Проте шукати способи потрібно. І думки з цього приводу є.

Далі буде.

Віктор Бобиренко, спеціально для УП